

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАКРІПЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

**REGULATORY AND LEGAL PRINCIPLES OF CONSOLIDATION
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF SERVICE INVESTIGATIONS
IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE**

Стаття присвячена дослідженню нормативно-правових засад закріплення адміністративно-правового регулювання службових розслідувань в Збройних силах України. Автором вивчена система правових норм, що регулюють проведення розслідувань у військовій сфері, охоплюючи адміністративні аспекти, процедури, права та обов'язки учасників розслідувань. У статті акцентовано увагу на проблеми, які виникають у контексті військових структур та потребують системних рішень для покращення ефективності, справедливості та дотримання законності. Серед основних проблем виділяють недостатню чіткість та повноту нормативно-правових актів, неоднакове застосування законодавства в різних військових підрозділах та відсутність комплексного підходу до питань службових розслідувань. Автором проведено аналіз та систематизацію нормативно-правових актів, розглянуто процедури та запропоновано шляхи удосконалення процедури службових розслідувань у військовій сфері для забезпечення ефективності, справедливості та дотримання законності у Збройних силах України. У статті визначено адміністративно-правове регулювання службових розслідувань як ключовий елемент забезпечення військової дисципліни та порядку, а також як важливий аспект забезпечення безпеки та нормального функціонування військових структур. Автор вивчає нормативно-правові акти, такі як Конституція України, Закони «Про Збройні сили України» та «Про військовий обов'язок та військову службу», а також підзаконні акти та інструкції, що деталізують процедури проведення службових розслідувань у Збройних силах України та інших військових формуваннях. Встановлення нормативно-правових засад закріплення адміністративно-правового регулювання є необхідним для ефективного функціонування військових структур та забезпечення прав та обов'язків військовослужбовців, а саме об'єктивне та справедливе встановлення подій під час виконання ними службових обов'язків. Стаття спрямована на покращення правового регулювання службових розслідувань у Збройних силах України, що сприятиме забезпеченню дотримання прав людини та правових норм у цій сфері. Зроблено висновок, що однією з важливих особливостей нормативно-правових засад адміністративно-правового регулювання службових розслідувань у Збройних силах України є врахування міжнародних стандартів та зобов'язань, які передбачаються участю України в різних міжнародних військових операціях та місіях. Насамперед, дотримання прав людини, захист військовослужбовців від зловживань та недопущення підтискування чи впливу на службові розслідування.

Ключові слова: службове розслідування, Збройні сили України, адміністративно-правове регулювання, службовий обов'язок, Дисциплінарний статут Збройних сил України.

The article is devoted to the study of the normative and legal foundations of the consolidation of the administrative and legal regulation of official investigations in the

Armed Forces of Ukraine. The author studied the system of legal norms regulating the conduct of investigations in the military sphere, covering administrative aspects, procedures, rights and obligations of the participants in the investigations. The article focuses on problems that arise in the context of military structures and require systemic solutions to improve efficiency, fairness and compliance with legality. Among the main problems are the lack of clarity and completeness of legal acts, the unequal application of legislation in different military units, and the lack of a comprehensive approach to issues of official investigations. The author analyzed and systematized legal acts, considered procedures and proposed ways to improve the procedure of official investigations in the military sphere to ensure efficiency, justice and compliance with the law in the Armed Forces of Ukraine. The article defines the administrative and legal regulation of official investigations as a key element of ensuring military discipline and order, as well as an important aspect of ensuring security and normal functioning of military structures. The author studies legal acts, such as the Constitution of Ukraine, the Laws "On the Armed Forces of Ukraine" and "On Military Duty and Military Service", as well as by-laws and instructions detailing the procedures for conducting official investigations in the Armed Forces of Ukraine and others military formations. The establishment of normative-legal foundations for the consolidation of administrative-legal regulation is necessary for the effective functioning of military structures and ensuring the rights and obligations of military personnel, namely the objective and fair establishment of events during the performance of their official duties. The article is aimed at improving the legal regulation of official investigations in the Armed Forces of Ukraine, which will contribute to ensuring compliance with human rights and legal norms in this area. It was concluded that one of the important features of the normative-legal basis of the administrative-legal regulation of official investigations in the Armed Forces of Ukraine is the consideration of international standards and obligations, which are foreseen by the participation of Ukraine in various international military operations and missions. First of all, respect for human rights, protection of military personnel from abuse and prevention of pressure or influence on official investigations.

Key words: *official investigation, Armed Forces of Ukraine, administrative and legal regulation, official duty, Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine.*

Постановка проблеми. Питання адміністративно-правового регулювання службових розслідувань в Збройних силах України є актуальним та важливим сьогодні. В контексті Збройних сил України, адміністративно-правове регулювання службових розслідувань стоїть перед рядом проблем, які потребують уваги та системних рішень для покращення ефективності, справедливості та дотримання законності.

Однією з основних проблем є недостатня чіткість та повнота нормативно-правових актів, які регулюють процедури та вимоги до службових розслідувань. Часто виникає ситуація, коли нормативні акти не деталізовані чи не охоплюють усі можливі аспекти розслідувань, що створює прогалини та неоднозначності в їх застосуванні. Також важливою є проблема неоднаковості застосування законодавства у різних військових підрозділах чи регіонах країни. Це може призводити до ситуацій, коли однакові ситуації розглядаються по-різному, що порушує принцип рівності перед законом. Крім того, в законодавстві існує відсутність комплексного підходу до питань службових розслідувань, включаючи процедури, права та обов'язки учасників, порядок проведення та інші важливі аспекти. Це може ускладнювати роботу військових органів під час розслідувань та створювати ризики для об'єктивності та справедливості процесу.

Наукове правове вивчення цих аспектів сприятиме покращенню процесу службових розслідувань в Збройних Силах України та забезпеченню дотримання прав людини та правових норм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі питання вивчення службових розслідувань в Україні стало доволі актуальним. Багато науковців та експертів, які займаються питаннями військового права та проведенням службових розслідувань в Збройних силах України. Деякі з них можуть бути відомі своїми національними та міжнародними публікаціями, серед них Петренко О., Сигіда О., Жук Т., Перепилиця О. та інші.

Мета статті. Мета статті полягає у вивченні та систематизації нормативно-правових актів, розумінні процедур та удосконаленні службових розслідувань в контексті військової сфери

з метою забезпечення ефективності, справедливості та дотримання законності у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правове регулювання у сфері службових розслідувань в контексті Збройних сил України є одним із ключових елементів забезпечення військової дисципліни та порядку. Ця сфера правового регулювання відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та справедливості в управлінні військовими структурами та визначає рівень дотримання законності. Адміністративно-правове регулювання в сфері службових розслідувань не лише встановлює правила та процедури для внутрішнього контролю та розв'язання конфліктних ситуацій в Збройних силах України, але й визначає реакцію на дисциплінарні порушення, забезпечуючи об'єктивність та справедливість у проведенні службових розслідувань.

Це питання має неабияке значення, оскільки воєнний стан, безпека країни та внутрішній порядок є пріоритетними завданнями для будь-якої держави. Тому регулювання службових розслідувань має критичне значення для забезпечення безпеки та нормального функціонування військових структур.

Нормативно-правові засади закріплення адміністративно-правового регулювання службових розслідувань в Збройних силах України визначені низкою законів та нормативних актів. Основними нормативно-правовими актами, які врегульовують це питання, є:

- Конституція України [3];
- Закон України «Про Збройні сили України» [13];
- Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» [6];
- та інші.

Крім того, наразі правова база також містить підзаконні акти, накази та інструкції, видані відповідними органами, що деталізують процедури проведення службових розслідувань в Збройних силах України та інших військових формуваннях.

Так, порядок проведення службового розслідування передбачено Наказом Міністерства оборони України від 21 листопада 2017 року № 608 [11] та Дисциплінарним Статутом Збройних сил України, затвердженим Законом України «Про дисциплінарний статут Збройних сил України» від 24.03.1999 № 551-XIV [8].

Необхідно зазначити, що суб'єктами, на яких поширюється дія цих актів та щодо яких може бути здійснено службове розслідування, відповідно Дисциплінарного статуту ЗСУ, вважаються військовослужбовці Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Управління державної охорони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями. Також, в зазначене коло осіб віднесено громадян, звільнених з військової служби у відставку або у запас з правом носіння військової форми одягу, під час носіння ними військової форми одягу [8].

Пунктом 47 Дисциплінарного статуту Збройних сил України встановлено, що невиконання (неналежне виконання) службових обов'язків, що призвело до людських жертв чи інших тяжких наслідків або створило загрозу настанню таких наслідків, є підставою для усунення такого військовослужбовця від виконання службових обов'язків. Рішення щодо усунення приймається безпосереднім командиром (начальником) військовослужбовця. Про цей факт видається у триденний строк із дня прийняття посадовою особою такого рішення письмовий наказ про проведення службового розслідування.

Крім того, особливості службового розслідування врегульовані нормами, закріпленими у пунктах 84-88 Дисциплінарного статуту [8].

Слід зазначити, що службове розслідування для притягнення військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності проведення службового розслідування не є обов'язковим. Як відмічається, суб'єктом правозастосування у Методичних рекомендаціях щодо проведення службових розслідувань, аналіз проведених службових розслідувань свідчить, що в більшості випадків командири (начальники) призначають службові розслідування практично за всіма випадками неналежного виконання (невиконання) військовослужбовцями службових обов'язків, порушення військової дисципліни тощо.

Безпосередньо проведення службового розслідування здійснюється відповідно до Порядку проведення службового розслідування у Збройних силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 21.11.2017 № 608 (далі – Порядок), яким визначено підстави та механізм проведення службового розслідування стосовно військовослужбовців Збройних сил

України, а також військовозобов'язаних та резервістів, які не виконали (неналежно виконали) свої службові обов'язки або вчинили правопорушення під час проходження служби (зборів), а також дії (бездіяльність) яких призвели до завдання шкоди державі [11].

Необхідно зауважити, що службове розслідування за кожним видом правопорушень, вчинених військовослужбовцями, регулюється, також іншими нормативними актами, зокрема:

- службове розслідування за фактами порушень законодавства у сфері охорони державної таємниці відповідно до Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939 [10];

- розслідування за фактами втрати документів або розголошення відомостей, які містять службову інформацію, проводиться відповідно до Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 року № 736 [12];

- розслідування нещасних випадків, професійних захворювань, аварій проводиться відповідно до Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у Збройних силах України, затвердженої наказом Міністра оборони України від 27 жовтня 2021 року № 332 [1];

- розслідування авіаційних подій проводиться відповідно до Правил розслідування авіаційних подій та інцидентів в авіації Збройних сил України, затверджених наказом Міністра оборони України від 19 травня 2010 року № 256 [5];

- службове розслідування за фактами завданої шкоди державному майну, у тому числі військовому майну, майну, залученому під час мобілізації, а також грошовим коштом, проводиться з дотриманням вимог даного Порядку та положень Закону України «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» [14];

- службове розслідування за фактами порушень антикорупційного законодавства проводиться відповідно до Порядку та положень Закону України «Про запобігання корупції» [9].

Проведенню службового розслідування може передувати службова перевірка, яка призначається відповідно до встановленого наказу Міністерства оборони України від 09.01.2020 № 608. Основною метою цієї перевірки є перевірка інформації про можливі випадки дисциплінарних порушень та уточненні можливості порушення виконавської дисципліни [11].

Повертаючись до питання підстав проведення службового розслідування, згідно з пунктом 1 розділу II Порядку таке розслідування може бути розпочато у разі:

- невиконання або неналежного виконання військовослужбовцем службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, що призвело до людських жертв або загрозувало життю і здоров'ю особового складу, цивільного населення чи заподіяло матеріальну або моральну шкоду;

- невиконання або неналежного виконання вимог наказів та інших керівних документів, що могло негативно вплинути чи вплинуло на стан боєздатності, бойової готовності підрозділу чи військової частини або на стан виконання покладених на Збройні сили завдань;

- неправомірного застосування військовослужбовцем фізичного впливу, зброї, спеціальних засобів або інших засобів ураження до інших військовослужбовців чи цивільних осіб, особливо, якщо це призвело до їх поранення, травмування або смерті;

- дій військовослужбовця, які призвели до спроби самогубства іншого військовослужбовця;

- втрати або викрадення зброї чи боєприпасів;

- порушення порядку та правил несення чергування (бойового чергування), вартової (вахтової) або внутрішньої служби, що могло спричинити або спричинило негативні наслідки;

- недозволеного розголошення змісту або втрати службових документів;

- внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про скоєне військовослужбовцем кримінальне правопорушення;

- повідомлення військовослужбовцю про підозру у вчиненні ним кримінального правопорушення;

- скоєння військовослужбовцем під час виконання обов'язків військової служби дорожньо-транспортної пригоди, внаслідок якої загинули або отримали тілесні ушкодження інші особи.

Крім того, службове розслідування може проводитися і в інших випадках з метою уточнення причин та умов, що сприяли правопорушенню, та встановлення ступеня вини посадових (службових) осіб [11].

До інших важливих нормативних актів, що регулюють службові розслідування, включаться внутрішні положення та накази Міністерства оборони України, а також регламенти, які стосуються військової дисципліни та порядку.

Наприклад, вищезгадані Методичні рекомендації стануть у нагоді суб'єктам проведення службових розслідувань щодо надання методичної допомоги з удосконалення порядку проведення службових розслідувань, правильного застосування наданої їм дисциплінарної влади, доведення деяких особливостей відпрацювання матеріалів службового розслідування та подання клопотань щодо притягнення військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності, запобігання виникненню підстав для оскарження прийнятих рішень в судовому порядку [4].

Слід зауважити, що за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Законом України від 5 лютого 2015 року № 158-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» [7] внесені зміни та доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення, пов'язані із запровадженням адміністративної відповідальності за вчинення військових адміністративних правопорушень, а саме введено нове поняття «військові адміністративні правопорушення» (стаття 15), та перелік юридичних складів військових адміністративних правопорушень (окрема Глава 13-Б), а також запроваджено новий вид адміністративного стягнення – арешт з утриманням на гауптвахті, який передбачений санкціями статей 172-10 – 172-20 КУпАП [2].

Однією з важливих особливостей нормативно-правових засад адміністративно-правового регулювання службових розслідувань у Збройних силах України є врахування міжнародних стандартів та зобов'язань, які передбачаються участю України в різних міжнародних військових операціях та місіях. Насамперед, дотримання прав людини, захист військовослужбовців від зловживань та недопущення підтискування чи впливу на службові розслідування.

Висновки. Таким чином, у ході дослідження нами встановлено ключові аспекти правового регулювання процедур службового розслідування в контексті військової сфери. Зазначені нормативно-правові акти визначають порядок проведення службових розслідувань, забезпечуючи дотримання принципів законності та дисципліни в Збройних силах України. Встановлення нормативно-правових засад закріплення адміністративно-правового регулювання є необхідним для ефективного функціонування військових структур та забезпечення прав та обов'язків військовослужбовців, а саме об'єктивне та справедливе встановлення подій під час виконання ними службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України: наказ Міноборони від 27.10.2021 № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1667-21#n14>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0005>

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Методичні рекомендації щодо проведення службових розслідувань. Офіційний сайт Міністерства оборони України. 2016. URL: https://www.mil.gov.ua/content/lawyer_consulting/sluzhbovi_rosliduvan.pdf

5. Правила розслідування авіаційних подій та інцидентів в авіації Збройних Сил України: наказ Міноборони від 19.05.2010 №256. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/307156__307221

6. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб: Закон України від 16.03.2017 № 1952-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-19#Text>

8. Про дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text>

9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

10. Про затвердження Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 року № 939. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP130939>

11. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України: наказ Міноборони України 21.11.2017 № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text>

12. Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.10.2016 №736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF#Text>

13. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 №1934-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

14. Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі: Закон України від 03.10.2019 № 160-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-20#Text>

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.6.9>

НІЦЕВИЧ О.В.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ГАРАНТІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ

LEGAL NATURE OF GUARANTEES OF PROFESSIONAL ACTIVITIES OF JOURNALISTS IN UKRAINE

Визначено, що гарантії професійної діяльності журналістів в Україні характеризуються поєднанням двох парадигм сприйняття цінності журналістичної діяльності, адже, з одного боку, держава має зобов'язання перед соціумом в аспекті гарантування кожному, що інформація, яка поширюється через засоби масової комунікації є достовірною, перевіреною та доступною до ознайомлення кожним. У цьому випадку йдеться про те, що професійні журналісти мають бути забезпечені усім необхідним для можливості реалізації своєї соціальної функції, активно та плідно співпрацювати з державою у різних напрямках на засадах партнерства. З іншого боку, професійні журналісти мають бути незалежними спостерігачами, які повинні мати як гарантії недоторканості в професійному аспекті, так і користуватися сукупністю встановлених механізмів та інструментів, які спрямовані на забезпечення дотримання правових норм, які надають можливість останнім бути в «безпеці» під час реалізації своєї професійної діяльності (у тому числі висвітлюючи інформацію, що може не збігатися з думкою офіційних представників влади).

Доведено, що гарантіями професійної діяльності журналістів в Україні є: соціальний захист, акредитація як інструмент сприяння в їх професійній діяльності, особиста безпека, заборона втручання та перешкоджання професійній діяльності, охорона джерел та захист зібраної інформації, свобода участі в професійних асоціаціях тощо.